

РОЗДІЛ 6 ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.111'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.36.30>

ОБРАЗНІСТЬ ВІЙНИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ: МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ АСПЕКТ

WAR IMAGERY IN POETIC WORKS: MULTIMODAL SPECIFIC FEATURES

Давиденко А.О.,*orcid.org/0000-0001-8499-6674**доктор філософії, доцент,**доцент кафедри іноземних мов і перекладу
Національного авіаційного університету***Юхновець Н.П.,***orcid.org/0009-0003-6200-8446**старший викладач кафедри іноземних мов і перекладу
Національного авіаційного університету***Хайдарі Н.І.,***orcid.org/0000-0001-7283-0159**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов і перекладу
Національного авіаційного університету*

У статті досліджено мультимодальну природу поетичних творів, що описують багатопланове поняття війни. Встановлено, що у сучасній лінгвістиці мультимодальним вважається такий текст, у якому зміст розкривається шляхом поєднання декількох семіотичних систем, які нерідко переплітаються між собою. Такими системами можуть слугувати друкований текст, зображення, різноманітні графічні елементи та навіть анімації чи аудіо або відео матеріали. Інтегрованість декількох семіотичних систем та взаємодія вербального компонента з невербальними свідчать про мультимодальну природу тексту. Зміст тексту може створюватися будь-якими модусами, починаючи з розміру літер, та закінчуючи розміщенням зображень. Відтак, текст перестає бути ізольованим джерелом інформації, і постає як певний образ. Визначено, що мультимодальність поетичного твору передбачає проектування поетичних форм на перетині різних модусів поетичного дискурсу, кожен з яких апелює до певної сенсорної системи реципієнта. У дослідженні виокремлено мультимодальні стилістичні способи, які використовують поети для зображення війни, що поєднують візуальні, слухові та символічні елементи, створюючи глибокий емоційний резонанс. Застосування таких засобів дає змогу успішно реалізувати задум автора поетичного твору. Образ війни, переданий у сучасних поетичних творах, базується на історичному, культурному та емоційному аспектах. Поетичні тексти про війну схарактеризовано як такі, яким притаманні модальні стильові риси. Мультимодальні стилістичні особливості в поетичних творах про війну представлені за допомогою таких маркерів: шрифту, кольору, пробілів, відступів між рядками, пунктуації, розміщенням зображень поряд з віршами, інтервалів між словами та форматуванням тексту. Метою використання таких способів є такі, як-от: привернення уваги читача, здійснення бажаного впливу на нього, викликання довіри, певних почуттів та емоцій, передача авторського задуму, досягнення мелодійності звучання тощо. Існування альтернативних способів вираження змісту у поетичних творах, що охоплюють тему війни, зумовлене їх прагматичною спрямованістю.

Ключові слова: мультимодальність, модус, поезія, війна, семіотична система.

The article examines the multimodal nature of poems describing the multifaceted concept of war. It has been established that in modern linguistics, such a text is considered multimodal, in which the content is revealed by combining several semiotic systems, which are often intertwined. Such systems can serve as printed text, images, various graphic elements, and even animations or audio or video materials. The integration of several semiotic systems and the interaction of the verbal component with non-verbal ones testify to the multimodal nature of the text. Text content can be created in any mode, starting with the size of the letters and ending with the placement of images. Therefore, the text ceases to be an isolated source of information and appears as a certain image. It was determined that the multimodality of a poem involves the design of poetic forms at the intersection of different modes of poetic discourse, each of which appeals to a certain sensory system of the recipient. The study highlights multimodal stylistic techniques used by poets to depict war, combining visual, auditory, and symbolic elements, creating a deep emotional resonance. The use of such tools makes it possible to realize the author's idea of a poem successfully. The image of war conveyed in modern poetic works is based on historical, cultural, and emotional aspects. Poetry about war is characterized as having multimodal stylistic features. Multimodal

stylistic features in poetic works about the war are presented with the help of such markers: font, color, spaces, indents between lines, punctuation, placement of images next to poems, spacing between words, and text formatting. The purpose of such techniques is to attract the reader's attention, have the desired effect on him, evoke trust, certain feelings, and emotions, convey the author's idea, achieve a melodic sound, etc. The existence of alternative ways of expressing content in poetic works covering the theme of war is due to their pragmatic orientation.

Key words: multimodality, mode, poetry, war, semiotic system.

Постановка проблеми. Впродовж багатьох століть поезія слугувала засобом висвітлення певних суспільних явищ та змін, захоплення природою, зізнанням у коханні, підтвердження дружби, відкриття власної душі, міркувань та переживань. Поезія допомагає автору проявити свій внутрішній світ, ставлення до описаних подій у вірші, розкрити душу та проявити емоції за допомогою римованих рядків.

Війна ще з давніх-давен описана у прозових та поетичних творах. В українських поетичних творах війна – це не просто тема, а багатопланове поняття, передане різноманітними образами, що базуються на історичній, культурній та емоційній глибині. Мультиmodalьні та стилістичні особливості, які використовують поети для зображення війни, часто поєднують візуальні, слухові та символічні елементи, створюючи глибокий емоційний резонанс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Образність різних понять у художній літературі шляхом застосування різноманітних модулів є предметом досліджень багатьох науковців. Л. Зіневич розглядала концепт «війна» у сучасному українському суспільно-політичному дискурсі [1]; О. Маріна вивчала сучасний англomовний поетичний дискурс [2]; Г. Кресс досліджував мультиmodalьний дискурс та його особливості [3; 4]; Т. Лук'янова аналізувала вербалізацію емоційних станів в мультиmodalьному тексті [5].

Мета статті – визначити мультиmodalьні та стилістичні засоби зображення війни в поетичних творах.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці мультиmodalьним вважається такий текст, у якому зміст розкривається шляхом поєднання декількох семіотичних систем [6, с. 177]. За Н. О. Гудзь [7], усі семіотичні системи сприймаються органами чуття (зір, слух, дотик, нюх, смак) і нерідко переплітаються між собою. Зростання ролі візуальної інформації у сучасному світі значно впливає на особливості графічної організації як електронних, так і друкованих текстів, у складі яких є дві чи більше семіотичні системи. Такими системами можуть бути власне друкований текст, зображення, різноманітні графічні елементи та навіть анімації чи аудіо або відео матеріали [7].

Саме інтегрованість декількох семіотичних систем та взаємодія вербального компонента з невербальними свідчать про мультиmodalьну природу тексту [8, с. 316]. Таким чином, мультиmodalьність передбачає проєктування поетичних форм на перетині різних модулів поетичного дискурсу, кожен з яких апелює до певної сенсорної системи реципієнта.

У поетичних текстах письменників можна спостерігати різні модальні стильові риси. Поетичні тексти про війну не виняток. Мультиmodalьні стилістичні особливості в поетичних творах про війну представлені за допомогою таких маркерів: шрифту, пробілів, пунктуації, повторів, інтервалів між словами та форматування тексту. Нижче ми розглянемо деякі випадки, в яких мультиmodalьні стилістичні особливості чітко зображені.

Варто зазначити, якщо назва вірша має три крапки – це є окремою стилістичною рисою. З усіх розділових знаків крапка, крім встановленої функції, вживається й для інших цілей, але це істотно не впливає на зміст речення чи тексту. Здебільшого такі варіанти близькі до постійних. Наприклад, у назві вірша три крапки вказують на те, що автор дозволяє читачеві відгадати кінець. Варто зауважити, що заголовок виділено бордово-червоним кольором, таким чином автор привертає додаткову увагу до цього елемента у вірші, виділяючи його графічно.

ВІЙНА...

*Війна! Порожні вулиці, сирени, укриття,
Вдягає ляльку поспіхом розгублене дитя.
Вломились «визволителі» злодюгами у дім.
Поборемо, здолаємо! Дамо вогню усім!*

*Ніколи не пробачимо загарбницьку орду
За долі покалічені, за сльози і біду.*

*Війна. Летять над згарищем лелеки й журавлі,
І вперто лізе паросток зелений з-під землі [9].*

(Наталя Карпенко)

Часто одна й та сама частина речення або слово повторюється кілька разів поспіль. Найважливіші частини віршованого тексту можуть бути як виділені, так і не виділені іншим кольором або розміром шрифту. Ми розглядаємо такі повтори як засіб привернення уваги та наміру підкреслити те,

що автору здається найважливішим. Наприклад, слово «щоб» розділяє лексеми, подані праворуч від нього. Тому їх можна читати окремо, як у вірші Тетяни Строкач «Загадаю бажання». До того ж у вірші заголовок виділено кольором та використано капіталізацію, що варто розцінювати як бажання автора привернути увагу читача.

ЗАГАДАЮ БАЖАННЯ

*Загадаю бажання, найдорожче у світі!
Щоб настав мир в країні, і не гинули діти,
Щоб під небом блакитним колосилися ниви,
Щоб всміхалися люди й жили дружно, щасливо.
Щоб не плакали мами у журбі над синами,
Перемога настала в боротьбі з ворогами.
Щоб старенькі в достатку всі свій вік доживали,
Щоб і пісня, і слово українські звучали.
Щоб країна розквітла, незалежна і вільна.
Хай здійсниться бажання це моє неодмінно [9]!*
(Тетяна Строкач)

Схожі повтори можемо простежити і в англійському вірші автора А. Теннісон:

*Half a league, half a league,
Half a league onward,
All in the valley of Death
Rode the six hundred.
"Forward the Light Brigade!
Charge for the guns!" he said.
Into the valley of Death
Rode the six hundred [10].*

(Alfred Tennyson)

Як бачимо, уривок з вірша містить декілька повторів, при чому деякі з них розміщені одразу один за одним, а інші розділені кількома рядками. На нашу думку, такий прийом у будові вірша використано з метою досягнення мелодійності звучання, викликання емоцій у читача.

Окрім повторів, автори віршів про війну нерідко використовують такий графічний прийом, як нерівномірне розташування віршованих рядків та нерівномірну кількість одиниць у кожному рядку. Очевидно, що в одному рядку може бути стільки графем, морфем, лексем, словосполучень, речень, скільки забажає автор [11, с. 178]. Використовуючи різний міжрядковий інтервал та різну довжину самих рядків, автор має на меті привернути увагу до кожного рядка свого вірша. Розглянемо це на прикладі уривка вірша О. Авербуха, перекладеного англійською мовою з української О. Максимчук і М. Росочинським (зі збереженням оригінальних відступів):

how to survive what has already happened

and at every moment

pulls irresistibly towards itself

come closer

touch

yet you evade it

hide your hands behind your back

turning away your face

as if not recognizing [12]

(Олександр Авербух)

Цікавим у цьому вірші також є те, що усі його рядки, включаючи перший, починаються з маленької літери. Ми вважаємо, що автор навмисно порушує правила вживання великої літери для того, аби показати, що він проста людина «з народу», яка також переживає неминуче горе війни разом з усіма і чудово розуміє почуття читачів.

Розміщення портретів авторів поряд з віршами на важливі соціальні теми – дуже поширена практика. Читачеві завжди цікаво бачити зображення поета, читаючи його творіння. Таким чином, читачі прагнуть глибше і ґрунтовніше сприймати віршовані рядки. На вебсторінці Chytomo.com [12] представлено англійські переклади віршів про війну українських авторів, де поряд з кожним віршем розміщено фото його автора. Завдяки таким знаковим елементам читачі рефлексивно прагнуть довіряти авторам і сприймати їхні поетичні твори якомога серйозніше.

Ці вірші пропонують винятковий погляд на те, як мова одночасно впливає на реалії війни та екстремальних дій, а також відображає їх. Ця антологія неодмінно стане класичним текстом, що позначає не лише один із найтемніших періодів української історії, а й визначний момент у всесвітній боротьбі за демократію та права людини.

Іншим прикладом мультимодальності в поетичних творах, пов'язаних із війною, є позицію-

вання вірша та ілюстрації до нього. Наприклад, вірш Карини Гусельникової написаний звичайним шрифтом, без особливих знаків. Однак поруч із віршем авторка розмістила чорно-білу картинку, на якій зображено крилату ракету з написом «війна»; ракета прямує вгору тим самим показує, що несе руйнування, темряву та страх. Вважаємо, у цьому випадку така мультимодальність посилює зміст головної думки вірша. Крім того, таке позиціонування тексту покликане розширити семантичні межі традиційної графіки та дозволити автору передати додатковий зміст. До того ж авторка вірша ставить питання «Ну, допоки буде так, що країна вся в руїнах?..» в кінці якого ставить не лише знак питання «?», а й три крапки «...», тим самим дає зрозуміти, що знайти відповідь на це питання дуже складно.

*«Кожен день – життя і смерть,
кожен день – на волосині...
Ну, допоки буде так,
що країна вся в руїнах?.. [13]»*

(Карина Гусельникова)

У вірші Карини Гусельникової продемонстровано поєднання кількох мультимодальних модусів. По-перше, заголовок виділений кольором та написаний великими літерами для привернення уваги читача. По-друге, такі повтори як-от: «*очі дитини*», «*діти війни*», «*пройдуть роки*», «*стали дорослими*» наголошують на важливості виокремлених словосполучень, оскільки дитячі очі бачили багато жахливих подій війни, діти швидко подорослішали у зв'язку з пережитим і ніколи не забудуть ці моторошні події, і, навіть, через роки ці події залишаться в пам'яті. По-третє, авторка вірша записала відео декламуєючи його. На відео зображено пшеничне поле, що в українській культурі символізує урожайність, достаток, добробут та процвітання. По-четверте, читання вірша супроводжується легкою мелодією, кульмінаційні ноти якої припадають на найчутливіші рядки поезії. Вважаємо, що поєднання цих модусів допомагає читачу в повному обсязі відчувати біль, страх, переживання та надії дітей, котрі змушені переживати війну.

ДІТИ ВІЙНИ

*Очі дитини в мить стали дорослими,
стала дитина і щось розуміть,
очі дитини в мить стали недоспані,
звуки сирен лише чуть звідусіль.*

*Очі дитини чекають не іграшку,
а лише щоб швидше знову був мир,*

*очі дитини чекають на істину,
тільки би тато вернувся живим.*

*Стали дорослими зовсім малі
і ті, хто ще вчора не міг говорити,
стали дорослими, звісно, і ті,
хто був чужим і боявся любити.*

*Діти війни – в них дитинство геть інше,
лютий проклятий все дуже змінив.*

*Діти війни ненавидять танки,
лиш полюбляють спокою мить.*

*Пройдуть роки, і діти згадають,
як уночі в підвал мама вела,
звуки сирен ті завжди пам'ятають,
татовий погляд й усмішка сумна.*

*Пройдуть роки, і стануть дорослі,
та в пам'яті спогади будуть сумні,*

*діти війни – ті ночі недоспані
будуть завжди в пам'яті дівчорі [13].*

(Карина Гусельникова)

Мультимодальність у поезії є надзвичайно важливою, оскільки кожен модус дає змогу читачу з першого погляду здогадатись про що йтиметься у вірші, а також ширше уявити та відчувати прочитане. На основі здійсненого аналізу та охарактеризованих прикладів встановлено, що в поетичному дискурсі відсутні чіткі правила та критерії розміщення та форматування поетичних творів, оскільки автори мають повне право розміщувати свої вірші за власним авторським стилем та форматуванням, таким чином передаючи всю глибину та суть конкретних поетичних рядків.

Висновки. Відтак, мультимодальність проявляється у взаємодії різних способів кодування інформації (семіотичних систем) у межах одного тексту. Існування альтернативних способів вираження змісту у поетичних творах зумовлене їх прагматичною спрямованістю. Серед мультимодальних прийомів, які використовують автори у поетичних творах про війну зустрічаються наступні: варіації шрифту (розмір, колір, тип, жирність тощо), відступи між рядками, пунктуація, розміщення зображень, форматування тексту та багато інших. Метою використання таких прийомів є привернення уваги читача, здійснення бажаного впливу на нього, викликання довіри, певних почуттів та емоцій, передача авторського задуму, досягнення мелодійності звучання тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у дослідженні проявів мультимодальності в англійській літературі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зіневич Л. В. Концепт «війна» у сучасному українському суспільно-політичному дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Спецвип. С. 70–72.
2. Маріна О. С. Сучасний англomовний поетичний дискурс: мультимодальний формат. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 2. С. 48–54.
3. Kress G. Multimodality: Challenges to thinking about language. *TESOL Quarterly*. 2000. № 34 (2). Pp. 337–340.
4. Kress G. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. 2010. New York, Routledge, 212 p.
5. Лук'янова Т. Г. Вербалізація емоційних станів в мультимодальному тексті: інтерсеміотичний переклад (на матеріалі англійської та української мов). *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Сер.: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2018. Вип. 88. С. 105–111.
6. Kress G., Van Leeuwen T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Routledge, 2006. 291 p.
7. Гудзь Н. О. Мультимодальність як визначальна риса веб-сайтів екологічної тематики. URL: http://eprints.zu.edu.ua/11977/1/%d0%93%d1%83%d0%b4%d0%b7%d1%8c_3.pdf (дата звернення: 20.10.2024).
8. Фурман О. М. Трактуння мультимодальності в сучасних лінгвістичних студіях. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. 2021. № 82. С. 315–320.
9. Вірші про війну. URL: <https://mala.storinka.org/%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%83.html> (дата звернення: 12.10.2024).
10. Tennyson A. The Charge Of The Light Brigade. *Family Friend Poems*. URL: <https://www.familyfriendpoems.com/poem/the-charge-of-the-light-brigade-by-lord-alfred-tennyson> (дата звернення: 11.10.2024).
11. Макарук Л. Л. Мультимодальність сучасного англomовного масмедійного комунікативного простору : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 635 с.
12. We take a shortcut from love to hatred: the newest Ukrainian war poems. *Chytomo*. URL: <https://chytomo.com/en/we-take-a-shortcut-from-love-to-hatred-the-newest-ukrainian-war-poems/> (дата звернення: 15.10.2024).
13. Карина Гусельникова. Добірка віршів про війну. URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B3%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%83.html> (дата звернення: 20.10.2024).